

Françoise Lucas

Françoise Lucas

uitgeverij
c o u t i n h o

Website

Bij dit boek hoort een website met extra materiaal:

www.coutinho.nl/taalvaardigheid

© 2015 Uitgeverij Coutinho bv

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

Uitgeverij Coutinho

Postbus 333

1400 AH Bussum

info@coutinho.nl

www.coutinho.nl

Omslag: Dien Bos | Amsterdam

Noot van de uitgever

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen of instanties die aanspraak maken op bepaalde rechten, wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven.

ISBN 978 90 469 0499 2

NUR 846

Voorwoord

Dit boek heeft zijn oorsprong in mijn eigen beroepspraktijk. Als docent literatuur en cultuur en als lerarenopleider ben ik op zoek gegaan naar manieren om literatuur een grotere plaats te bieden binnen het talenonderwijs. Traditioneel wordt literatuur met leesvaardigheid in verband gebracht, en dus gezien als voornamelijk een zaak voor de bovenbouw. In de onderbouw van het voortgezet onderwijs, en zeker binnen het moderne vreemdetalenonderwijs, wordt literatuur in de taalles vaak aan de kant gezet omdat het te moeilijk zou zijn. Ten onrechte! Dit boek biedt handreikingen om literatuur functioneel in te zetten in onder- en bovenbouw, in de vorm van zestig gevarieerde werkvormen.

Veel van mijn collega's hebben geholpen dit boek tot stand te brengen. Veerle Loonstra heeft hierin een actieve rol gespeeld en de ideeën aangeleverd voor de taken 1 tot en met 6 van hoofdstuk 3 'Detectives', en voor de taken 1 tot en met 3 van hoofdstuk 6 'Fantasy'. Jet de Jong heeft de ideeën voor hoofdstuk 5 'Drama' bedacht. Taak 10 van hoofdstuk 8 'Genres in de media' is naar een opdracht van Elisabeth Seegers gemaakt. Trui Veen heeft me leesmateriaal over doelen formuleren en over differentiatie aangereikt en Sissy Uhrig heeft me titels van Duitse jeugdboeken gegeven. Als collega en goede vriend is Daniel Gibb ook altijd ondersteunend geweest.

Nynke Coutinho heeft tijdens het hele schrijfproces van dit boek een vriendelijke en begeleidende rol weten aan te nemen. De referenten die de hoofdstukken van dit boek lazen, hebben waardevol commentaar gegeven en enthousiasme getoond. Met name Monique Maas en Karin Haan hebben een grote bijdrage geleverd. Ik dank hen hiervoor.

Françoise Lucas
juni 2015

Website

www.coutinho.nl/taalvaardigheid

Bij dit boek hoort online studiemateriaal bij ieder hoofdstuk, dat bestaat uit:

- Het beeldmateriaal dat in het boek wordt gebruikt, zodat docenten alle afbeeldingen kunnen downloaden en er voor hun lespraktijk kleurenafdrukken van kunnen maken.
- Voorbeelden van beoordelingsformulieren, die de docent kan aanpassen en gebruiken.
- Een schema waarin de conventionele elementen van een genre kunnen worden ingevuld;
- Links naar bronnen, handige websites en geschikt materiaal.

Inhoud

Inleiding	11
Taken zoeken op eigenschappen	14
Leeswijzer in beeld	16
1 Poëzie	19
Taak 1 Cadavres exquis	20
Taak 2 Porte-manteauwoorden	22
Taak 3 Verhuizen	24
Taak 4 Ik herinner me ...	26
Taak 5 Herhalingen	28
Taak 6 De zon is als een sinaasappel	30
Taak 7 Acrostichon	32
Taak 8 Kalligram	34
2 Autobiografie	37
Taak 1 Vitrine de référence	38
Taak 2 Zelfportret	40
Taak 3 Collectief dagboek	42
Taak 4 Wat deed ik toen ...?	44
Taak 5 Op welke leeftijd ben je geboren?	46
Taak 6 Een nieuwe identiteit	48
Taak 7 Drie leeftijden	50
Taak 8 Fictieve autobiografie	52
3 Detectives	55
Taak 1 Ooggetuigen	56
Taak 2 Alibi	58
Taak 3 Wie is het?	60
Taak 4 De grootste schurk!	62
Taak 5 Leugendetector	64
Taak 6 Kwispels	66
Taak 7 'Wanted'	68

4	Sprookjes	71
Taak 1	Andere beroepen, andere leeftijden	72
Taak 2	Functies inventariseren en verbeelden	74
Taak 3	De politie bij Hans en Grietje	76
Taak 4	Je verbeelding loslaten op sprookjes	78
Taak 5	Los het probleem op	80
Taak 6	Wolf, blijf je eten?	82
Taak 7	Snowwhite and the Broken Arm	84
Taak 8	Reclamefilmpjes	86
Taak 9	Sprookjesfiguren ontmoeten detectives	88
5	Drama	91
Taak 1	Toneelstukken verkennen	92
Taak 2	Wie zijn de personages?	94
Taak 3	Klanken in beweging	96
Taak 4	Cadeaus	98
Taak 5	Overdreven emoties	100
Taak 6	Tegenstrijdige emoties	102
Taak 7	Speel de dialoog en raad de emotie	104
Taak 8	Opvoering	106
6	Fantasy	109
Taak 1	Hoe ziet het eruit?	110
Taak 2	Vreemde wezens	112
Taak 3	Geofictie	114
Taak 4	Het mysterieuze eiland	116
Taak 5	De robot als helper	118
Taak 6	Levende voorwerpen	120
Taak 7	In 20 minuten een fantasyverhaal schrijven	122
Taak 8	Fantasywoordenboek	124
7	Stripverhalen	127
Taak 1	Stripgenres	128
Taak 2	Een nieuwe titel	130
Taak 3	Vul de ballonnen met tekst	132
Taak 4	De laatste tekening	134
Taak 5	Stripbeelden raden	136
Taak 6	Manga op volgorde leggen	138
Taak 7	Wedstrijd	140
Taak 8	Obelix in de 21e eeuw	142

8 Genres in de media	145
Taak 1 Portret	146
Taak 2 Alternatieve recensie	148
Taak 3 Eetgewoonten, een driestappen-interview	150
Taak 4 Reportage: een wijk van de hoofdstad	152
Taak 5 Geschiedenis in beelden	154
Taak 6 Feesten als nieuwsitem	156
Taak 7 Alternatief weerbericht	158
Taak 8 Culinaire reis	160
Taak 9 Reclamespot	162
Taak 10 Welk fruit of welke groente ben ik?	164
Taak 11 Geluiden raden	166
Taak 12 Reportage: een tocht door een regio	168
 Literatuur	 171
 Illustratieverantwoording	 172

Inleiding

Voor wie is dit boek?

Dit boek is bedoeld voor docenten (in opleiding) MVT en NT2. Het is in te zetten in zowel het voortgezet onderwijs vanaf de onderbouw als in de cursussen op de volksuniversiteiten en taalinstututen. Ook is het geschikt voor studenten MVT en NT2 van de lerarenopleidingen eerste- en tweedegraads. Het boek biedt zestig werkvormen (hierna 'taken'). Hiermee kunnen taalleerders op een creatieve manier actief met taalvaardigheid aan de slag en beleven ze plezier in het leren van een taal.

Waarom dit boek?

De taken in dit boek kunnen worden ingezet als oefening in taalvaardigheid van de doeltaal, en als verrijking en afwisseling van de taallessen naast de gebruikte methode. Ook zorgen ze dat de leerling al vroeg in aanraking komt met verschillende tekstsoorten van de doeltaal.

De taken bieden bovendien uitkomst om binnen groepen te differentiëren. Differentiatie kan op grond van niveaus, maar ook op grond van leervoorkeuren (leerstijlen en intelligenties) (Berben, 2014). Doeners, dromers, denkers en beslissers kunnen met de taken hun voordeel doen. Ook verschillende typen intelligenties worden aangeboord. Bij taak 8 van hoofdstuk 1 'Poëzie' wordt bijvoorbeeld een beroep gedaan op de visueel-ruimtelijke intelligentie: de leerlingen maken een kaligram. De verbaal-linguïstische intelligentie wordt aangespoord bij de mondelinge presentaties, en de lichamelijk-kinesthetische bij de taken van hoofdstuk 5 'Drama'. Aan de hand van de navigatietabel op bladzijde 16-17 kan de docent snel een geschikte taak vinden.

Hoe is dit boek opgebouwd?

Ieder hoofdstuk staat in het teken van een specifiek genre en begint met een korte inleiding waarin de conventionele elementen van het genre worden vermeld. Ieder hoofdstuk bevat korte taken en een langere laatste taak. De korte taken kunnen in een deel van de les worden gedaan. De laatste taak van het hoofdstuk vergt meer lestijd, soms meerdere lesuren.

Op de **linkerbladzijde** staat een tabel met praktische informatie over het volgende:

- De **doelen** van de taken. Deze variëren van doelen die specifiek bij de taak horen (bijvoorbeeld 'Een eenvoudig gedicht rond een sprookjesfiguur kunnen schrijven') naar meer algemene doelen (bijvoorbeeld 'Trappen van vergelijking kunnen gebruiken').
- Bij **tijd** staat de benodigde tijd voor de voorbereiding en uitvoering.
- Bij de **werkvorm** wordt aangegeven of er individueel, in duo's, in kleine groepjes of klassikaal wordt gewerkt. Hierbij worden de subcategorieën *schrijven*, *uitwisselen* en *presenteren* onderscheiden. Het schrijven gebeurt vaak in duo's of kleine groepjes, en soms ook individueel. In dat laatste geval is dat onderdeel van de taak ook geschikt als huiswerk. Uitwisseling gebeurt vaak in groepjes of met een ander duo. Een presenta-

tie is meestal klassikaal. De voor- en nabespreking is altijd klassikaal en wordt dus niet vermeld.

- Wanneer er **specifiek materiaal** nodig is (afgezien van pen en papier, die bij vrijwel elke taak worden gebruikt), wordt dat vermeld.

Na dit overzicht volgt een korte inleiding die onder andere de context of de afkomst van de taak verklaart en het einddoel vermeld. Het laatste onderdeel van elke linkerbladzijde is het **stappenplan**, waarin de werkwijze wordt uitgelegd.

Op de **rechterbladzijde** wordt in de marge aangegeven welke **vaardigheden** er geoefend worden. Alle taalvaardigheden komen aan bod: lezen, schrijven, luisteren en spreken. Ook woordenschat is toegevoegd. Bij de vaardigheid 'spreken' gaat het doorgaans niet om 'gesprekken voeren' maar om het geven van een korte presentatie in de doeltaal. Bij iedere vaardigheid (en bij woordenschat) is ook een **deelvaardigheid** aangegeven. De volgende komen voor:

- spreken: formuleren, uitspraak, interacteren, dialoog voeren, informatie geven, presenteren
- schrijven: instrumenteel, functioneel, argumenteren, creatief
- lezen: begrijpen, interpreteren, structureren, scannen
- luisteren: verstaan, begrijpen, selecteren
- woordenschat: consolideren, semantiseren

Verder staan op de rechterbladzijde **voorbeelden** en **varianties**. Over het algemeen worden twee voorbeelden op twee niveau's gegeven. Daarmee kan de docent zien welke variatie mogelijk is. De docent kan zo zelf het niveau in de taken aanpassen aan het niveau van de klas.

Onderaan de pagina vind je vanaf welk ERK-niveau de taak is in te zetten.

Literaire genres

De definitie van genre die voor dit boek gehanteerd wordt is de volgende: 'Een genre is een verzameling van conventionele elementen. Het is ook een spel met deze elementen.' Het begrip 'element' zoals het in de definitie gebruikt wordt, heeft zijn oorsprong in de narratologie, de theorie van verhalende teksten. In haar boek *Narratology. Introduction to the Theory of Narrative* (1997) maakt Mieke Bal een onderscheid tussen de 'geschiedenis' en het 'verhaal'. De geschiedenis bevat de elementen waarmee het verhaal opgebouwd kan worden. Deze elementen zijn 'plaats', 'acteurs', 'gebeurtenissen' en 'tijd'. Als het verhaal verteld wordt, worden deze elementen gekleurd door de visie van de verteller die allerlei aspecten aan de elementen van de geschiedenis toekent.

De leerlingen worden uitgenodigd aan deze elementen aspecten toe te kennen om hun taak te kunnen volbrengen. In taak 4 van hoofdstuk 6 'Fantasy' wordt 'het mysterieuze eiland' als plaats door de leerlingen van aspecten voorzien. De leerlingen maken van deze plaats een ruimte die ze kunnen beleven. In taak 2 van hetzelfde hoofdstuk schrijven leerlingen fysieke en karaktereigenschappen aan een buitenaards wezen toe. Het buitenaards wezen wordt zo een personage dat een rol in een verhaal zou kunnen spelen. Elementen van verschillende genres kunnen ook gecombineerd worden om de verwachting van de lezer op een dwaalspoor te brengen. Taak 9 'Sprookjesfiguren ontmoeten detectives' van

hoofdstuk 4 'Sprookjes' is een voorbeeld van de wijze waarop elementen van meerdere genres bij elkaar worden gebracht.

Naast Sprookjes komen de volgende genres aan bod:

- Poëzie
- Autobiografie
- Detectives
- Drama
- Fantasy
- Stripverhalen
- Genres in de media

Taken

In de inleiding op haar boek *Grammar Practice Activities. A practical guide for teachers* (1988, pp. 17-25) zet Penny Ur de definitie van het concept van de taak uiteen zoals het in dit boek gebruikt wordt. Zij beschouwt een taak als een methode om spelenderwijs in de vreemde taal te leren communiceren. Deze methode bevat twee belangrijke regels: de taak moet een duidelijke einddoel hebben en het moet productief taalgebruik tot stand brengen.

Het is ook van belang dat het einddoel talige en niet talige elementen combineert.

Taken zoeken op eigenschappen

In dit schema kunnen taken gezocht worden op vaardigheid, ERK-niveau, groepsvorm en tijdsduur (exclusief voorbereiding). Ook kun je zien welke taken je (deels) eventueel als huiswerk kunt opgeven.

	spreken	schrijven	lezen	luisteren	woordenschat	vanaf ERK-niveau A1	vanaf ERK-niveau A2	vanaf ERK-niveau B1	individueel	duo's	groepjes	klassikaal	max. 15 minuten	15-30 minuten	30+ minuten	huiswerk
1 Poëzie																
1 Cadavres exquis	•	•			•		•			•	•		•			
2 Porte-manteauwoorden	•				•	•				•			•			
3 Verhuizen	•	•			•		•			•		•		•		
4 Ik herinner me ...	•	•		•			•			•				•		•
5 Herhalingen	•	•			•		•			•			•			
6 De zon is als een sinaasappel	•	•			•		•			•			•			
7 Acrostichon	•	•			•		•		•		•		•			•
8 Kalligram		•			•		•			•	•				•	
2 Autobiografie																
1 Vitrine de référence	•	•			•		•		•	•	•	•		•		
2 Zelfportret	•	•					•		•		•			•		•
3 Collectief dagboek		•					•		•	•				•		•
4 Wat deed ik toen ...?	•	•					•		•	•				•		•
5 Op welke leeftijd ben je geboren?	•	•					•		•		•			•		•
6 Een nieuwe identiteit	•		•				•		•			•		•		•
7 Drie leeftijden		•						•	•					•		•
8 Fictieve autobiografie		•					•		•		•	•			•	•
3 Detectives																
1 Ooggetuigen		•					•		•	•				•		
2 Alibi	•	•		•			•					•		•		
3 Wie is het?	•			•		•				•			•			
4 De grootste schurk!		•	•				•			•					•	
5 Leugendetector		•		•			•					•		•		
6 Kwispels	•			•			•					•	•			
7 'Wanted'		•	•			•			•					•		•
4 Sprookjes																
1 Andere beroepen, andere leeftijden		•					•			•				•		
2 Functies inventariseren en verbeelden	•	•	•				•		•	•		•		•		•
3 De politie bij Hans en Grietje	•	•	•	•			•			•		•		•		
4 Je verbeelding loslaten op sprookjes		•	•				•		•	•		•		•		•
5 Los het probleem op		•					•				•			•		
6 Wolf, blijf je eten?		•	•		•		•		•	•				•		•
7 Snowwhite and the Broken Arm		•						•	•	•				•		•
8 Reclamefilmpjes		•					•		•	•				•		
9 Sprookjesfiguren ontmoeten detectives	•	•			•		•				•	•			•	

	spreek	schrijven	lezen	luisteren	woordenschat	vanaf ERK-niveau A1	vanaf ERK-niveau A2	vanaf ERK-niveau B1	individueel	duo's	groepjes	klassikaal	max. 15 minuten	15-30 minuten	30+ minuten	huiswerk
5 Drama																
1 Toneelstukken verkennen	•		•				•			•		•		•		
2 Wie zijn de personages?	•	•	•				•		•	•		•			•	•
3 Klanken in beweging	•					•						•	•			
4 Cadeaus	•					•						•	•			
5 Overdreven emoties	•	•				•				•		•		•		
6 Tegenstrijdige emoties	•					•						•		•		
7 Speel de dialoog en raad de emotie	•					•				•		•		•		
8 Opvoering	•		•					•	•	•	•	•			•	
6 Fantasy																
1 Hoe ziet het eruit?				•			•		•					•		
2 Vreemde wezens	•	•					•		•		•			•		•
3 Geofictie	•	•			•		•				•	•			•	•
4 Het mysterieuze eiland	•	•		•	•		•		•		•			•		
5 De robot als helper	•	•			•		•			•				•		
6 Levende voorwerpen	•	•	•				•			•	•	•		•		
7 In 20 min. een fantasyverhaal schrijven		•			•			•	•	•	•			•		
8 Fantasywoordenboek	•	•	•		•		•				•	•			•	
7 Stripverhalen																
1 Stripgenres	•					•					•	•		•		
2 Een nieuwe titel		•			•	•				•				•		
3 Vul de ballonnen met tekst		•					•				•			•		
4 De laatste tekening		•	•				•		•	•				•		•
5 Stripbeelden raden	•			•		•						•	•			
6 Manga op volgorde leggen				•		•					•			•		
7 Wedstrijd		•				•					•	•	•			
8 Obelix in de 21e eeuw		•				•					•			•		
8 Genres in de media																
1 Portret	•	•	•				•			•		•			•	•
2 Alternatieve recensie		•	•			•			•	•				•		•
3 Eetgewoonten, een 3-stappen-interview	•	•		•		•					•			•		
4 Reportage: een wijk van de hoofdstad	•	•	•			•			•	•	•	•			•	•
5 Geschiedenis in beelden		•	•			•				•				•		
6 Feesten als nieuwsitem	•	•			•		•		•		•	•		•		
7 Alternatief weerbericht	•	•	•	•	•	•				•		•		•		
8 Culinaire reis	•		•	•		•			•	•		•			•	•
9 Reclamespot	•	•			•		•			•		•		•		
10 Welk fruit of welke groente ben ik?	•				•	•						•		•		
11 Geluiden raden					•	•						•		•		
12 Reportage: een tocht door een regio	•	•	•	•			•		•	•	•	•			•	•

LINKERPAGINA

Elke twee pagina's geven één taak.

Dit is taak 4 van hoofdstuk 3: De grootste schurk!

Gebruikte iconen

Werkvorm:

individueel

duo's

groepjes

klassikaal

Minimaal ERK-niveau voor de taak:

vanaf
A1

vanaf
A2

vanaf
B1

vanaf
B2

Webmateriaal
beschikbaar:

Het webmateriaal is te vinden op www.coutinho.nl/taalvaardigheid en bestaat onder andere uit formulieren, schema's, links en extra voorbeelden.

TAAK 4 De grootste schurk!

Doelen	- Personen kunnen beschrijven. - Gebeurtenissen uit het leven van een bekende persoon kunnen beschrijven. - Informatie over een bekend personage kunnen zoeken en in een overzicht (hier: een Facebookpagina) kunnen werken. - Open vragen
Tijd	- voorbereiden - uitvoeren
Werkvorm	in duo's
Specifiek materiaal	computer met internet

praktische
gegevens over de
taak

Ieder land kent zijn beruchte misdadigers uit de wereldgeschiedenis of de literatuur. Bekende literaire schurken zijn bijvoorbeeld the Kid, Onnoval, Voldemort en Den Vos Reynaerde. Uit de wereldgeschiedenis zijn bijvoorbeeld Bonnie and Clyde, Al Capone, Francois Villon en Franco als L. In deze taak gaan de leerlingen op zoek naar een zelfgekozen schurk en maken daar een profiel van.

inleiding op de
taak

Stappenplan

- 1 De leerlingen verzamelen in duo's namen van misdadigers uit de wereldgeschiedenis of uit de film- en literatuurgeschiedenis en kiezen er eentje uit.
- 2 Ze formuleren minimaal vijf vragen waarmee ze de informatie kunnen beantwoorden.
- 3 Op basis van die informatie maken ze een profiel van de misdadiger in de vorm van een Facebookpagina.
- 4 Een aantal Facebookpagina's worden klassikaal of in groepen besproken.

beschrijving in
stappen

Actief met taalvaardigheid bevat acht hoofdstukken. Ieder hoofdstuk behandelt een apart genre. Dit is hoofdstuk 3: Detectives.

RECHTERPAGINA

3 Detectives

Voorbeeld A2

- V Wie was Robin Hood?
A Hij was een held.
V Waar woonde hij?
A Hij woonde in Engeland.
V Wanneer leefde hij?
A Hij leefde in de middeleeuwen.
V Welke misdrijven beging hij?
A Hij stal van rijke mensen en gaf het geld aan arme mensen.
V Waarom beging hij die misdrijven?
A Hij wilde het geld aan arme mensen geven.
V Heeft Robin Hood echt bestaan?
A Dat weet niemand zeker.

uitwerkings-
voorbeeld
ERK-niveau A2

Voorbeeld B2

- V Wie was Robin Hood?
A Robin Hood is een volksheld uit de Engelse literatuur.
V Wanneer leefde hij?
A Hij leefde in de middeleeuwen, maar niet precies in welke eeuw.
V Waar woonde hij?
A Hij woonde in Engeland. Hij hield hij zich samen met zijn vrienden schuil in de bossen.
V Waardoor is hij bekend geworden?
A Hij is vooral bekend omdat hij zijn buit onder de armen verdeelde.
V Heeft hij echt bestaan?
A Daarover zijn de meningen verdeeld. Het is onduidelijk of hij echt bestaan heeft. Er zijn geen officiële documenten die dat kunnen bewijzen. Het is een personage uit volksverhalen dat misschien gebaseerd is op een echte schurk.

uitwerkings-
voorbeeld
ERK-niveau B2

Op de website is als voorbeeld een link naar de Facebookpagina van Kapitein Haak te vinden.

Variant: met detectives

Er kan ook een beschrijving gegeven worden van een bekende detective: Sherlock Holmes, Inspector Frost, Commissaire Maigret, De Vries.

varianten

spreeken

schrijven
creatief

lezen
begrijpen

luisteren

woordenschat

De taken voor schrijven zijn onderverdeeld in:

- instrumenteel
- functioneel
- argumenteren
- creatief schrijven

De taken voor lezen zijn onderverdeeld in:

- begrijpen
- interpreteren
- structureren

Deze taak is voor creatief schrijven en begripd lezen.

Bij deze taak is op de website een voorbeeld beschikbaar.

Deze taak is in te zetten vanaf ERK-niveau A2.

Deze taak wordt uitgevoerd in duo's.

1

Poëzie

Als we een poëziebundel openslaan, zijn de specifieke kenmerken vrij opvallend. Op de eerste plaats vanwege de typerende lay-out van een gedichtenbundel: meestal slechts één gedicht op een bladzijde en veel korte, afgebroken regels, waardoor er veel witruimte op de bladzijde ontstaat. Ook de opdeling in strofen en het eventuele rijm zijn opvallende kenmerken. Andere kenmerken die je kunt tegenkomen zijn de stijlfiguren en een vrije omgang met grammaticale regels.

Deze karakteristieken bieden een uitstekend hulpmiddel om creatieve taken voor de taallessen te ontwerpen. De taken in dit hoofdstuk nemen poëtische kenmerken als uitgangspunt om leerlingen op een speelse manier gedichten te laten schrijven.

TAAK 1 Cadavres exquis

Doelen	▪ Woordsoorten (zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord) kunnen herkennen en toepassen. ▪ Een eenvoudig gedicht kunnen schrijven door het toepassen van verschillende woordsoorten. ▪ Woordenschat die bij de woordsoorten hoort kunnen uitkiezen en gebruiken. ▪ Een eenvoudig gedicht in de doeltaal kunnen voordragen.
Tijd	▪ voorbereiding: 5 minuten ▪ uitvoering: 10 tot 15 minuten
Werkvorm	in duo's of groepjes (afhankelijk van het aantal elementen in de gekozen reeks)

Cadavres exquis is een poëziespel dat vanaf 1925 werd gespeeld door schrijvers en kunstenaars van de surrealistische beweging, met de bedoeling om in groepen een gedicht te schrijven. Iedere speler schrijft een woord op een vel papier en vouwt het om zodat het voor de volgende speler geheim blijft. Het gedicht ontstaat dus door samenwerking tussen de spelers, maar het resultaat wordt door toeval bepaald. Dat levert onverwachte poëtische combinaties op.

Stappenplan

- 1 De leerlingen kiezen een grammaticale reeks uit, bijvoorbeeld:**
 - zelfstandig naamwoord (eventueel met lidwoord) – bijvoeglijk naamwoord – werkwoord – zelfstandig naamwoord
 - zelfstandig naamwoord – bijwoord – werkwoord – zelfstandig naamwoord
- 2 De eerste speler schrijft een woord van de eerste categorie uit de reeks bovenaan op een A4'tje. Hij vouwt het blaadje zo om dat zijn woord verborgen is en geeft het aan de volgende speler. De tweede speler schrijft een woord van de tweede categorie uit de grammaticale reeks en vouwt ook het blaadje om, enzovoort. Als alle woorden uit de reeks aan bod zijn geweest, wordt het blaadje opgevouwen.**
- 3 Een lid van de groep leest het ontstane gedicht voor, met emotie en met aandacht voor het ritme van de tekst. De anderen geven in de doeltaal hun mening over het gedicht en de voordracht.**
- 4 De leerlingen herhalen stap 1 tot en met 3 met een andere grammaticale reeks.**
- 5 Ze kiezen een van de gedichten van de groep uit en maken er een poster van, eventueel met een afbeelding of tekening. De producten worden in de klas opgehangen.**

Voorbeeld

Structuur: zelfstandig naamwoord – bijvoeglijk naamwoord – werkwoord – zelfstandig naamwoord

Uitwerking A2

het huis
mooi
slapen
de stad

Uitwerkingen B2

de zon
koud
bliksemen
regen

het woordenboek
zonnig
herleest
filosofie

Variant: in duo's met structuur '... is ...'

De eerste speler schrijft een zelfstandig naamwoord gevolgd door 'is' en vouwt het blaadje om. De tweede speler bedenkt een definitie van het onbekende woord.

Voorbeeld: Een auto is ... een voorwerp om beter mee te kunnen zien.

Variant: in duo's met structuur 'Als ... zou ik ...'

De eerste speler schrijft een zin op die met 'als' begint en vouwt het blaadje om. De tweede speler bedenkt een wens en formuleert die met 'zou ik ...'.

Voorbeeld: Als ik vakantie had ... zou ik een huis kopen.

spreek
presenteren

schrijven
instrumenteel

lezen

luisteren

woordenschat
consolideren

TAAK 2 Porte-manteauwoorden

Doelen	▪ Woorden bij een specifiek thema kunnen selecteren en er samengestelde woorden van kunnen maken. ▪ Lettergrepen in woorden kunnen herkennen. ▪ De delen van samengestelde woorden kunnen herkennen en benoemen.
Tijd	▪ voorbereiding: 5 minuten ▪ uitvoering: 10 tot 15 minuten
Werkvorm	in duo's

De Engelse term *portmanteau words* werd door Lewis Carroll geïntroduceerd in zijn boek *Through the Looking Glass* (1871). In het Nederlands worden ze ook wel *kofferwoorden* genoemd. De kunst is om twee of meer bestaande woorden te combineren tot een nieuw woord. Bekende voorbeelden zijn 'smog' (smoke en fog) en 'blog' (web en log).

Deze taak is op Carolls uitvinding gebaseerd: de woorden die ontstaan zijn fictieve begrippen, samengesteld uit twee verschillende woorden. Het spel biedt gelegenheid voor ludieke training en herhaling van woordenschat rond thematische woordenlijsten. Het is ook geschikt om leerlingen attent te maken op de verdeling van woorden in lettergrepen.

De docent kan vooraf categorieën kiezen die passen bij het niveau van de leerlingen. De categorieën kunnen concreet of abstract zijn. Op niveau A2 kunnen concrete categorieën zoals 'dieren', 'groente en fruit' of 'kledingstukken' worden gekozen. Op niveau B2 kunnen meer abstracte categorieën worden gekozen of categorieën die betrekking hebben op een toekomstige beroepsbeoefening.

Stappenplan

- 1 De duo's kiezen een categorie, bijvoorbeeld fruit of dieren.
- 2 Ze nemen twee woorden uit die categorie en 'knippen' deze tussen twee lettergrepen in tweeën. Ze nemen de eerste lettergreep of -grepen van het eerste woord en de laatste van het tweede woord. Deze plakken ze aan elkaar tot een nieuw woord.
- 3 Ze laten hun nieuwe woord zien aan een ander duo en vertellen uit welke categorie het woord afkomstig is. Het andere duo raadt in de doeltaal uit welke twee woorden het kofferwoord is samengesteld.
- 4 De leerlingen herhalen stap 1 tot en met 3 met een andere categorie.

Voorbeeld A2

- Kovia = konijn + cavia in de categorie 'dieren'.
- Worsjok = wortel + artisjok in de categorie 'groenten'.
- Schoehemd = schoenen + overhemd in de categorie 'kledingstukken'.

Voorbeeld B2

- Parlenister = parlement + minister in de categorie 'politiek'.
- Vliegkopter = vliegtuig + helikopter in de categorie 'voertuigen'.

Variant: wedstrijdement

Om een wedstrijdement toe te voegen, kan de docent alle woorden op het bord schrijven. Welk duo kan de meeste woorden raden?

spreken
formuleren

schrijven

lezen

luisteren

woordenschat
consolideren

TAAK 3 Verhuizen

Doelen	▪ Woordenschat bij themavelden creatief kunnen gebruiken. ▪ Hele werkwoorden kunnen gebruiken om gebeurtenissen uit te drukken. ▪ Een zelf geschreven gedicht kunnen voordragen. ▪ Eigen mening kunnen uitdrukken.
Tijd	▪ voorbereiding: 5 minuten ▪ uitvoering: 20 tot 30 minuten
Werkvorm	▪ schrijven: in duo's ▪ presentatie: klassikaal

De Franse schrijver Georges Pérec schreef het gedicht 'Verhuizen' (1974), waarin alle werkwoorden hele werkwoorden zijn. Deze werkwoorden geven de acties aan die uitgevoerd worden tijdens het verhuizen. Het laatste werkwoord, 'vertrekken', geeft het einde van de handelingen aan.

Bij deze taak maken ook de leerlingen ook een gedicht waarin alle werkwoorden hele werkwoorden zijn.

Déménager
Quitter un appartement. Vider les lieux.
Décamper. Faire place nette. Débarrasser le plancher.
Inventorier, ranger, classer, trier.
Éliminer, jeter, fourguer.
Casser.
Brûler.
Descendre, desceller, déclouer, décoller, dévisser, décrocher.
Débrancher, détacher, couper, tirer, démonter, plier, couper.
Rouler.
Emballer, emballer, sangler, nouer, empiler, rassembler, entasser, ficeler, envelopper, protéger, recouvrir, entourer, serrer.
Enlever, porter, soulever.
Balayer.
Fermier.
Partir.
(Pérec, 1974)

Stappenplan

- 1** De leerlingen kiezen een onderwerp, bijvoorbeeld: op vakantie gaan, naar school gaan, iemand ontmoeten. Ze maken daar een woordveld bij met hele werkwoorden.
- 2** Uit dat woordveld kiezen ze de werkwoorden voor hun gedicht. De werkwoorden moeten een serie handelingen uitdrukken en het laatste werkwoord moet die serie afsluiten.
- 3** De duo's lezen hun werk voor aan een ander duo.
- 4** Ieder duo draagt een gedicht voor in de klas. Dat kan het eigen gedicht zijn of dat van het andere duo uit stap 3. Ze geven in minstens één woord aan wat ze leuk vinden aan dat gedicht (bijvoorbeeld: verrassend, grappig of herkenbaar).

Voorbeeld A2**Naar school gaan**

opstaan
 douchen
 ontbijten
 tandenpoetsen
 aankleden
 de schooltas pakken
 naar buiten gaan
 de deur sluiten
 vertrekken

Voorbeeld B2**Ontmoeten**

iets afspreken
 een boswandeling maken
 afscheid nemen
 opbellen
 sms'en
 iets afspreken
 uit eten en naar de film gaan
 wat gaan drinken en kletsen
 op Facebook chatten
 weer afspreken

spreeken
 presenteren

schrijven
 instrumenteel

lezen

luisteren

woordenschat
 consolideren